

технології.

В статье рассмотрено использование E-learning (Веб-квест) в процессе подготовки компетентного специалиста, возможностей интеграции проектной технологии обучения и Интернет-ресурсов во время выполнения учебных Веб-квестов.

Ключевые слова: Веб-квест, компетентность, информационно-коммуникационные технологии, Интернет, проектные технологии.

The usage of E-learning (Web-quest) the process of competent teachers` training, possibilities of educational project technology integration and Internet resources during the accomplishment of educational Web-quests have been considered in the article.

Keywords: Web-quest, competence, informative-communicative technologies, the Internet, project technologies.

УДК 37.036

Н.В. Добровольська
м. Вінниця, Україна

СТРУКТУРА КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ НЕВИРОБНИЧОЇ СФЕРИ

Постановка проблеми. У Законі України «Про вищу освіту» зазначено важливість підготовки фахівців, здатних до творчої діяльності. У сучасному, насиченому різноманіттям діяльності світі ключового значення набувають здібності особистості, пов'язані з можливістю продуктивно діяти в умовах новизни та неоднозначності за браком інформації, за відсутності задалегідь відомих способів дій, які гарантовано ведуть до позитивного результату. Саме креативність як феномен, у першу чергу, пов'язаний із творчими здібностями індивіда, стає необхідною ланкою у набутті особистісної та професійної ефективності.

Важлива роль у вирішенні означеної проблеми належить процесу формування креативної особистості майбутнього менеджера.

Аналіз попередніх досліджень. Проблема розвитку креативності особистості досліджувалася багатьма вченими у педагогічному та психологічному аспектах, а саме: Г. Алдер, В. Андреев, Т. Баришева, І. Гриненко, В. Дружинін, О. Потєбня, Д. Треффінджер, К. Урбан, В. Фрицюк, Л. Шелестова, Г. Алдер, Д. Богоявленська, Дж. Гілфорд, Т. Ембайл, Д. Завалишина, В. Клименко, О. Лук, А. Маслоу, О. Матюшкін, Я. Пономарьов, В. Роменець, П. Торренс, Дж. Хейс та ін. Досить складним є питання структурування поняття креативності. У сучасній психологічній і педагогічній літературі немає єдиної думки щодо останнього. Структури креативності у працях українських і зарубіжних дослідників різняться і за кількісним, і за якісним складом. Також є недослідженою проблема структурування креативності майбутніх менеджерів.

Тому перед нами постало завдання на основі аналізу поглядів вчених виявити основні структурні компоненти креативності майбутніх менеджерів.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, слово «креативність» походить від латинського creatio – творення. Креативністю була названа здатність генерувати незвичайні ідеї, відхилитися від традиційної (шаблонної) схеми мислення, швидко розв'язувати проблемні ситуації. Тому не випадковим є той факт, що коли мова йде про креативність людини, то у першу чергу розуміють творчу особистість, яка нестандартно та оригінально мислить.

Люди, які володіють креативним мисленням можуть швидко генерувати велику кількість ідей. Ще більш важливо, що уява дозволяє їм бачити нові зв'язки між речами, а цікавість веде їх до відкриттів. Креативи дають незвичайні відповіді на питання й оригінально інтерпретують події. Слід зауважити також, що креативні люди – гнучкі. Вони легко переключаються й намагаються знайти новий підхід до рішення проблем, одержуючи від цього задоволення.

Основними ознаками креативної особистості є: інтелект, знання та досвід; широта кругозору; самостійність і сміливість мислення; здатність до критичного оцінювання попереднього досвіду і навколишньої дійсності; діалектичний світогляд; індивідуальність, оригінальність і незалежність у прийнятті рішень; альтернативність; здатність фантазувати; широке використання наукового підходу в практичній діяльності.

Якщо розглянути структуру креативної особистості менеджера як суб'єкта управлінського процесу, то у ній можна визначити додатково такі якості: проблемне бачення предмета; уміння висувати гіпотези, оригінальні ідеї; здатність до дослідницької діяльності; здатність до виявлення протиріч; уміння аналізувати, інтерпретувати та синтезувати інформацію; вміння планувати й організувати особисту працю і раціонально використовувати робочий час; здатність до аутодидактичних функцій (самоконтроль, самооцінка, самоаналіз); знання та досвід ефективних технологій міжособистісного спілкування; пошуково-креативний стиль мислення тощо.

На нашу думку, саме ці властивості є невідмінними складовими успішної та продуктивної діяльності менеджера, адже управлінська справа базується на постійному вирішенні різноманітних питань та проблем, рівень складності яких коливається від досить легких до, на перший погляд, таких, які неможливо вирішити. Але менеджеру-креативу це вдається, зокрема, завдяки дивергентному мисленню.

Дивергентним (від лат. *divergentis* – той, що розходить у різні сторони) у психології називають альтернативне мислення, що відступає від логіки. Дивергентна задача – це задача, що має не одну, а багато правильних відповідей. Звичайно, що саме цей вид мислення зазвичай кваліфікується як творчий – даний вид мислення тісно пов'язаний з уявою та є засобом народження великої кількості різноманітних, оригінальних ідей.

Дивергентне мислення може привести до несподіваних, непередбачуваних висновків і результатів. Хоча доповідь Гілфорда як президента Американської асоціації психологів називалася «Креативність» (Guilford, 1950), з плином часу психологи стали розуміти креативність і дивергентне мислення майже як синоніми (Crompton, 1999).

Слід зазначити також, що продуктивне функціонування організації можливе лише у разі злагоджених відносин у робочому колективі. А настрої колективу, стосунки працівників в ньому на пряму залежать від поведінки менеджера. Тому, особистість менеджера, зокрема невиробничої сфери, грає вирішальну роль у життєдіяльності організації, підприємства, тощо.

Креативне мислення – це один з найважливіших інструментів сучасного менеджера невиробничої сфери, що здійснює головні функції керування (планування, організацію, мотивацію й контроль). Водночас – це інструмент дуже делікатний, потребує уваги, а головне – цілеспрямованого розвитку та виховання.

Отже, креативність є досить актуальною для менеджерів. Уся справа у швидкому темпі та багатоплановості сучасного життя, які потребують уміння творчо реагувати на зміни, що відбуваються. Нині жодна компанія не може дозволити собі відпочинок, конкуренція надзвичайно жорстка. Саме тому роботодавці так зацікавлені у людях, що здатні нестандартно мислити, знаходити нові ідеї та підходи до управління.

Спочатку креативність менеджерів пов'язували зі сферою їх професійної діяльності. Так, вважалось, що менеджери приватних фірм креативніші управлінців великих державних підприємств, а рекламщики більш креативні ніж фінансисти. Проте проведені західними фахівцями дослідження довели відсутність зв'язку між креативністю та сферою діяльності фахівця. Креативність – це внутрішні якості людини, що залежать від його особистісних характеристик [10].

У нашому дослідженні під креативністю будемо розуміти інтегральну якість особистості, яка визначає здатність до творчості в будь-яких сферах людської діяльності та проявляється через спроможність бачити проблеми, знаходити нові оригінальні й продуктивні шляхи їх вирішення. Під креативністю майбутнього менеджера ми розумітимемо таку якість особистості останнього, яка визначає здатність до творчості й розвивається у процесі фахової підготовки та подальшої професійної діяльності. Вона проявляється через уміння створювати

креативну атмосферу, бачити проблеми в галузі управління, знаходити нові оригінальні й продуктивні шляхи їх вирішення, творчо використовуючи професійні знання, вміння і навички.

Німецьким науковцем К. Урбаном розроблено компонентну модель креативності [5], сутність якої полягає у наступному: можна виділити шість компонентів креативності, які належать до двох груп – когнітивних (дивергентне мислення та дивергентні дії, загальні знання та розумова база, база спеціальних знань і специфічних умінь) та особистісних (зосередженість і захопленість задачею, мотивація та мотиви, відкритість і толерантність до невизначеності).

На нашу думку, саме така компонентна модель є найбільш вдалою. Зауважимо, що складові компоненти креативності, дивергентне мислення та дивергентні дії були виокремлені ще Дж. Гілфордом [2]: швидкість (легкість, продуктивність) характеризується кількістю ідей, що виникли за одиницю часу; оригінальність – здатність продукувати ідеї, що відрізняються від загальноприйнятих; гнучкість мислення – здатність висувати різноманітні ідеї, переходити від одного аспекту проблеми до іншого, використовувати різноманітні стратегії рішення проблем; категорія розвиток, уточнення означає, що творче рішення має бути досліджене відповідно проблеми та розроблено таким чином, щоб воно могло бути повідомлене значущим іншим.

Вихідною точкою креативних процесів є сенситивність до проблеми, здатність її знайти. Ті самі факти можуть виявитися стимулом для пошуку в одного індивіда, водночас, як інший не побачить у них нічого, що потребує вивчення. Прагнення ставити питання від природи властиво всім нормальним дітям. А здатність запитувати тісно пов'язана з їхньою природною допитливістю, прагненням до дослідження і знання. Автор зауважує, що саме у цьому полягає зв'язок дивергентного мислення з іншими особистісними некогнітивними властивостями. Ці взаємодії виявляються між різними основними компонентами креативності. І це становить основну властивість пропонованої системи [5].

На нашу думку, дивергентне мислення має ґрунтуватися на широкому сприйнятті, глибокій загальній інформаційній і розумовій базі. Швидке сприйняття, обробка інформації і даних, збереження їх у гнучкій і легко доступній мережній системі пам'яті визначають схильність до швидкого, гнучкого асоціативного мислення. Переформулювання, перевизначення, реконструкція проблеми потребує їхнього аналізу й оцінки корисності. Аналіз, міркування і логічне мислення необхідні для збору і підготовки інформації, що необхідно на початковій стадії творчого процесу; вони потрібні й на кінцевій стадії, коли разом із критичним і оцінним мисленням, відбувається реалізація й удосконалювання творчої ідеї або продукту [11].

Звичайно, одне лише дивергентне мислення не може привести до творчих досягнень у спеціальній галузі без оволодіння відповідними знаннями. Інсайти є малоймовірними, якщо відсутні знання у відповідній галузі, оскільки інсайти залежать від одержання, оцінки й інтеграції знань, необхідних і корисних для поданої задачі.

Знаходження всеосяжних і докладних знань та умінь у спеціальній галузі вимагає високої дисципліни, захопленості задачею і зосередженості на ній. Розглянута проблема і тематично пов'язана з нею галузь мають зберігатися у центрі уваги протягом тривалого часу, хоча і з різною інтенсивністю. Концентрація і селективність необхідні для збору, аналізу, оцінки й обробки інформації.

Відповідна мотивація, бажано внутрішньої природи, є необхідною умовою творчості. Важливість мотивації підкреслюють й інші дослідники креативності: Т. Ембайл [7], Дж. Хейс [9]. Так, Т. Ембайл підкреслює роль внутрішньої мотивації, що виникає як реакція індивіда на внутрішні властивості задачі, що стоїть перед ним. Дж. Хейс під час досліджень довів, що не існує суто когнітивних змінних, за якими можна було б ідентифікувати здатну до творчості особистість, бо відмінність у сформованості креативності залежать від варіативності у мотивації, що веде до когнітивних розходжень, наприклад, виявляючи невідповідність в інтенсивності оволодіння і розмірах необхідних знань і умінь [11].

Субкомпонентами відкритості та толерантності до невизначеності є опір груповому тиску, автономність мислення, принаймні у визначені інтервали часу. Готовність йти на ризик сприяє виникненню віддалених асоціацій, схильність до гри й експериментування сполучаються зі швидкістю та гнучкістю, толерантність до невизначеності – із захопленістю. К. Урбан наголошує, що жоден компонент сам по собі не може забезпечити творчий процес, що веде до креативного продукту. Автор розглядає означену модель як функціональну систему, компоненти і субкомпоненти якої у різних комбінаціях використовуються в неоднаковій мірі. Кожен з них виконує на визначеній стадії, на визначеному рівні у визначеній ситуації свою незалежну функціонально адекватну роль; кожен з них є передумовою і результатом інших. Професор Гарварда Т. Ембейл пропонує модель креативності, яка ґрунтується на взаємодії трьох компонентів [7]: 1) навички, пов'язані із певною галуззю знань (domain-related skills) – знання у певній галузі, технічні навички і талант у спеціальній галузі; 2) креативні навички (creativity-related skills) – робочий стиль мислення, евристики для генерування нових ідей та особистісні риси; 3) мотивації – бажання зробити якусь справу заради неї самої чи зацікавлення діяльністю певної людини у певний час. Основні моменти зазначеної моделі креативності перегукуються із розглянутою вище моделлю К. Урбана, тому не потребують більш детального пояснення.

За основу структури креативності дослідником Д. Треффінджер [8] взято динамічне поєднання чотирьох основних компонентів:

- 1) характеристики (генерування ідей, занурення вглиб ідей, відкритість і мужність під час дослідження ідей і дослуховування до «внутрішнього голосу»);
- 2) операції (прийоми та методи генерування й аналізу ідей, розв'язання проблем і прийняття рішень);
- 3) контекст (культура, клімат, фізичне оточення, в якому перебуває людина);
- 4) результати (продукти та ідеї).

Російські психологи також робили спроби розробки структури креативності. Так, Т. Баришева [1] вивела інваріантну формулу креативності дорослих: креативність = мотивація (дивергентність, здатність до перетворень) + естетичні параметри (формотворчість, перфекціонізм, асоціативність). Інтегрують всю структуру – екзистенції – креативна модель світу - система уявлень людини: про світ як стимул для творчості; про себе як суб'єкта творчих перетворень; про творчість як цінність. Автор вважає, що креативну модель світу можна розглядати як новотвір процесу розвитку дорослої людини. Т. Баришева характеризує креативну модель світу як: багатогранну (життя багатфакторне і багатополярне); амбівалентну (реальність існує в єдності протилежностей); мобільну, готову до реконструкції (світ постійно змінюється); парадоксальну (світ суперечливий і парадоксальний) [11].

Д. Завалишина пропонує свою модель структури креативності, яка ґрунтується на підході виділення на велику кількість характеристик креативності обмеженої кількості інтегральних параметрів, що характеризують основні особливості будь-якої творчості [4, с. 17]. Таких параметрів вона запропонувала два: відкритість суб'єкта зовнішньому світові та вихід за межі первісного рівня перетворення. Відкритість суб'єкта зовнішньому світові характеризується засобом зв'язку творчої особистості зі світом і об'єднує дослідницьку (пізнавальну, пошукову) активність та ініціативу суб'єкта, його вразливість, сприйнятливність. Говорячи про вихід за межі первісного рівня перетворення, автор має на увазі спеціальне формування нових шарів психічної організації суб'єкта, в результаті чого продуктивний процес стає багатомірним. Український педагог І. Гриненко визначив структуру креативності майбутнього вчителя. Вона є динамічною взаємодією п'ятих компонентів: мотиваційного (передбачає формування мотивації успіху); емоційно-ціннісного (сприяння стану психофізіологічної когерентності та прийняття майбутніми учителями засад культури); когнітивного (засвоєння студентами специфічних знань психолого-педагогічних основ креативності); конативного (оволодіння специфічними навичками – прийомами і методами генерування та аналізу ідей); результативного (створення креативного навчального продукту – тексту) [3, с. 51]. Іншим українським педагогом В. Фрицюк розроблено структуру

креативності майбутніх учителів музики та названо такі компоненти: музично-пізнавальний (когнітивний) – типові для креативів характеристики мислення і сприйняття; емоційно-мотиваційний (мотиваційний) – установка на професійну значущість цієї якості, на її особистісно-ціннісне значення, що розвивається від позитивного емоційного ставлення до стійкої потреби у творчій діяльності; діяльнісно-творчий (поведінковий) – характеризує реалізацію креативних рис на поведінковому рівні [6, с. 55-59]. Дослідницею І. Подорожною розроблено структурну модель майбутнього вчителя природничого профілю, яка складається з таких компонентів: 1) емоційно-мотиваційний – передбачає наявність позитивного емоційного стану, віри у свої можливості; внутрішньої мотивації до творчої самореалізації на посаді вчителя, орієнтацію не на продукт, а на процес; 2) когнітивний – передбачає оволодіння студентами загальними та спеціальними психолого-педагогічними знаннями, уміннями й навичками, пов'язаними з креативністю; здатність до дивергентного мислення та сенситивності; 3) діяльнісний – характеризується сформованістю у студентів рис креативної особистості, що проявляються через уміння створювати креативну атмосферу, бачити педагогічні проблеми, знаходити нові оригінальні й продуктивні шляхи їх вирішення, творчо використовуючи природні об'єкти; 4) результативний – визначається наявністю творчого навчального продукту [11].

Проаналізувавши перелічені погляди на структуру креативності, ми дійшли наступних висновків:

- серед педагогів і психологів немає єдиної думки щодо структури креативності;
- дивергентне мислення є важливим компонентом креативності;
- мотивація має досить важливе значення;
- прояви креативності неможливі без засвоєння людиною загальних і специфічних знань;
- позитивний емоційний стан та віра у свої можливості відіграють суттєву роль у прояві креативності.

На основі проведеного аналізу, ми виділяємо такі основні компоненти креативності майбутніх менеджерів невиробничої сфери: 1) мотиваційний – передбачає наявність внутрішньої мотивації до творчої самореалізації, віри у свої можливості; 2) творчо-діяльнісний – передбачає оволодіння студентами загальними та спеціальними знаннями, уміннями й навичками, пов'язаними з креативністю в управлінні; здатність до дивергентного мислення; студенти вміють побачити проблему, а також можуть знайти оригінальні й продуктивні шляхи її вирішення; 3) результативний – визначається наявністю творчого продукту у вигляді вирішення професійного завдання.

Висновки. Таким чином, зважаючи на погляди українських і зарубіжних дослідників креативності, ми виокремили наступні структурні компоненти креативності майбутніх менеджерів: мотиваційний, творчо-діяльнісний і результативний. Усі вони взаємозв'язані і лише гармонійне поєднання цих складових характеризує майбутнього менеджера невиробничої сфери як креативну особистість.

Література:

1. БарышеваТ. А. Развитие креативности у взрослых средствами информационных технологий (из опыта экспериментального исследования) / Т.А. Барышева.[Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.ict.edu.ru/ft/004292//contents.pdf
2. Гилфорд Дж. Три стороны интеллекта / Дж. Гилфорд; пер. с англ. Э. А. Голубевой // Психология мышления [зб. / ред. А. М. Матюшкин]. – М. : Прогресс, 1965. – С. 443-456.
3. Гриненко І. В. Педагогічні умови розвитку креативності майбутніх учителів гуманітарного профілю у процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04/1. В. Гриненко. – Т., 2008. -192 с.
4. Завалишина Д. Н. Творческий аспект практического мышления / Д. Н. Завалишина // Психологический журнал. - 1991. - № 2. - С. 16-26.
5. Урбан, К.К. Поощрение и поддержка креативности в школе / К.К. Урбан // Иностранная психология. 1999. - № 1. - С. 41-51.
6. Фрицюк В. А. Формування креативності майбутніх учителів музики : дис.... канд. пед. наук: спец.

13.00.04 / В. А. Фрицок. - Вінниця, 2004. – 219 с

7. Amabile T. M. The Social Psychology of Creativity / T. M. Amabile. - N.Y., 1983.-415 p.

8. Assessing creativity: a guide for educators / D. Treffinger, G. Young, E. Selby, C Shephardson. – Storrs : The National Research Center on the Gifted and Talented, 2002. – 97 p.

9. Hayes J. R. Cognitive processes in creativity / J. R. Hayes // Handbook of creativity / J. A. Glover, R. R. Ronning, C R. Reynolds (Eds.). - New York : Plenum, 1989.-P. 135-146.

10. Креативність менеджера [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.klubok.net/article2017.html>.

11. Подорожна І. В. Структура креативності майбутніх вчителів природничого профілю [Електронний ресурс]. – Режим доступа : vuzlib.com › Педагогіка

У статті представлено погляди науковців в галузі педагогіки та психології щодо структури креативності особистості, розглянуто існуючі структурні моделі креативності. Розкрито сутність поняття «креативна особистість» та визначено компоненти креативності майбутнього менеджера невиробничої сфери.

Ключові слова: креативність, креативна особистість, дивергентне мислення, креативність менеджера.

В статье представлены взгляды исследователей в области психологии и педагогики относительно структуры креативности личности, рассмотрены существующие структурные модели креативности. Раскрыта сущность понятия «креативная личность» и определены компоненты креативности будущего менеджера непроеизводственной сферы.

Ключевые слова: креативность, креативная личность, дивергентное мышление, креативность менеджера.

In the article the looks of research workers are presented in industry of pedagogics and psychology in relation to the structure of kreativnosti of personality, the existent structural models of kreativnosti are considered. Essence of concept «kreativna personality» and certainly components of kreativnosti of future manager of unproductive sphere is exposed

Keywords: creativity, creative personality, divergent thinking, kreativnist of manager.

УДК 378.091.313

Л.С. Євсюкова
м. Київ, Україна

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ТЕХНОГЕННОЇ БЕЗПЕКИ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Постановка проблеми. Серед основних завдань Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) виділяють забезпечення реалізації державної політики у сфері цивільного захисту, запобігання, реагування та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного, природного та військового характеру, поводження з радіоактивними відходами, ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, рятувальної справи, техногенної і пожежної безпеки, забезпечення координації дій органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, установ та організацій з питань біологічного захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій. Що потребує відповідної підготовки майбутніх фахівців у ВНЗ ДСНС України, коли результат навчання виступає у вигляді формування професійної компетентності, професійно важливих якостей та мотивації курсантів, що і визначає їхню підготовку до майбутньої професійної діяльності у галузі техногенного захисту.

Аналіз попередніх досліджень. На думку І. Беха, Л. Ващенко, С. Гончаренка, Б. Жебровського, І. Підласого та інших науковців, дослідження процесу навчання не можуть бути доведеними, якщо вони не підлягали експериментальній перевірці. У педагогіці провідну роль у організації експериментальної перевірки ефективності та доцільності теоретичних положень відведено педагогічному експерименту, який визначається як комплексний метод перевірки гіпотези, що є організованим системним процесом [1, с. 112].

Метою нашого експериментального дослідження було проведення перевірки